

عقل مستمع (مظهر) و عقل منبع (مصدر) از دیدگاه استاد جوادی آملی (با ملاحظاتی از استاد مصباح‌یزدی بر آن)

روح اله آدینه^(۱)

سیده رقیه موسوی^(۲)

چکیده

گروهی خاص است و در نوع دیگر، عقل، منبع است و ادراک کلی حاصل کارکرد ذهن و فعالیت نفس است و عموم مردم از این ادراک عقلی بهره‌مندند.

کلیدواژگان: ادراک کلی، ادراک عقلی، حکمت صدرایی، عقل، مثل، جوادی آملی، مصباح‌یزدی.

مقدمه

در حکمت متعالیه حس و خیال و عقل ابزار معرفت بشری هستند؛ ابتدا مفاهیم حسی و خیالی توسط حواس ظاهری و درونی ایجاد میگردند و سپس عقل به مفهوم کلی یا معقول آنها دست می‌یابد (معلمی، ۱۳۸۶: ۲۷۷). کلی و معقول دو حیث از یک حقیقت هستند، اما بلحاظ منشأ پیدایش، معقول و از جنبه حکایتگری، کلی نامیده شده‌اند (شریفی، ۱۳۹۲: ۶۴).

ادراک عقلی و کلی بالذات برای ناطق و سپس بواسطه آن برای انسان اثبات می‌گردد (مصباح‌یزدی،

بحث از ادراک عقلی و نحوه تعقل، از مباحث مهم معرفت‌شناسی است. فلاسفه اسلامی ضمن تأکید بر ارزش ادراک عقلی، در تبیین سازوکار تعقل رویکردهایی گوناگون داشته‌اند. در این میان، ملاصدرا نیز در تبیین فرایند ادراک کلی، تعبیرات مختلفی دارد؛ او گاهی عقل را مظهر (مستمع) و گاهی مصدر (منبع) صور عقلی میدانند. از اینرو هر یک از پژوهشگران و شارحان حکمت صدرایی بنوعی، در صدد توجیه اختلاف تعبیر صدرالمتألهین برآمده‌اند. استاد جوادی آملی در آثار خود، در مقام یک فیلسوف نوصدرایی مباحثی را مطرح می‌کند که میتواند نگاهی نو به مسئله فرایند ادراک عقلی باشد. پژوهش حاضر با روش توصیفی – تحلیلی نشان می‌دهد که استاد جوادی آملی به دو نوع ادراک عقلی و لزوم تفکیک آنها تصریح نموده است؛ در یک نوع عقل، مستمع است و ادراک کلی حاصل شهود آگاهانه عقلی و انفعال نفس می‌باشد و درک آن مختص به

(۱). استادیار گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران (نویسنده مسئول)؛ dr.adineh@isr.ikiu.ac.ir

(۲). مربی و دانشجوی دکتری دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران؛ mosaviroghaye688@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۲۳ تاریخ تأیید: ۱۴۰۰/۳/۲۵ نوع مقاله: پژوهشی

DOR: 20.1001.1.15600874.1400.27.1.4.0